

INKLYUZIV TA'LIM: "TA'LIM JARAYONIDAGI MUAMMO VA YUTUQLAR"

Navoiy shahar

Alisher Navoiy nomidagi IDUM ingliz tili fani o'qituvchisi

Kamolova Mashhura Otabek qizi

kamolovamashhura55@gmail.com

Annotatsiya: Inklyuziv ta'lim ta'lim tizimidagi eng dolzarb va muhim yo'nalishlardan biridir. Bu yondashuv, ta'lim oluvchilarning ijtimoiy, madaniy, jismoniy va ruhiy farqlarini inobatga olib, ularni teng va to'liq ta'lim olish imkoniyatlari bilan ta'minlashga qaratilgan. Inklyuziv ta'lim, boshqacha aytganda, har qanday qobiliyatdagi, imkoniyatdagi va ehtiyojdagi bolalarning asosiy oqimdagi ta'lim jarayonlariga to'liq integratsiyasini anglatadi. Bu jarayonda muhim o'rin nafaqat o'quvchilarga, balki o'qituvchilar, ota-onalar, maktab ma'muriyati va jamiyatga ham tegishlidir.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, zamonaviy texnologiyalar, ta'lim, imkoniyatlar, ehtiyojlar, jamiyat, pedagogika, psixologiya, professional rivojlanish.

Inklyuziv ta'limning joriy etilishi zamonaviy ta'lim paradigmalarining tubdan o'zgarishini talab qiladi. An'anaviy ta'lim tizimlarida har bir o'quvchi uchun umumiy standartlar va shakllar asosida ta'lim berilardi. Bu usul esa o'z navbatida, shaxsiy ehtiyoj va qobiliyatlarni hisobga olmasligi sababli, ko'plab o'quvchilar, ayniqsa nogironligi bo'lgan yoki boshqa ijtimoiy-madaniy to'siqlarga ega bolalar uchun samarali bo'lmasligi mumkin edi. Inklyuziv ta'limda esa ta'lim jarayoni shunday tashkil qilinadiki, har bir o'quvchi o'z imkoniyatlariga qarab rivojlanishi, o'zini to'liq va qadrli his qilishi uchun barcha

shart-sharoitlar yaratiladi. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyili shundaki, har bir o'quvchi maktabdagi asosiy oqimda, ya'ni umumiy ta'lim sinflarida o'qish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Bu bolalarning o'rtasida ijtimoiy tenglikni rag'batlantiradi, ularni jamiyatga to'liq singdiradi va bo'lakchalanish, ajralish holatlarini kamaytiradi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim nafaqat nogironligi bor bolalarga, balki boshqa muhim ehtiyojlari bo'lgan, masalan, til to'siqlariga, madaniy farqlarga, iqtisodiy cheklavlarga ega o'quvchilarga ham yordam beradi. Inklyuziv ta'lim joriy etilishidagi asosiy qiyinchiliklardan biri bu o'qituvchilar malakasini oshirish masalasidir. O'qituvchilar inklyuziv muhitda ishlash uchun nafaqat mutaxassislik bilimlariga, balki pedagogik psixologiya, maxsus ta'lim usullari va moslashuvchan didaktik yondashuvlarga ham ega bo'lishi kerak. Bu esa doimiy professional rivojlanish va tayyorgarlikni taqozo etadi. Afsuski, ko'p mamlakatlarda o'qituvchilar inklyuziv ta'limga tayyor emasligi, ularning malakasi va bilim darajasi bu yo'nalishda yetarli bo'lmasligi ta'lim sifatiga salbiy ta'sir qilmoqda. Shu bois ta'lim tizimlarida malakali kadrlar tayyorlash va ularning doimiy o'qitilishi ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda. Shuningdek, inklyuziv ta'limning muhim muammolaridan yana biri maktablarning texnik va infratuzilma jihatdan tayyor emasligidir. Nogironligi bo'lgan bolalar uchun gilamzorlardan foydalanish, ramzli yo'laklar yaratish, maxsus jihozlar bilan ta'minlash muhim shartlardan biridir. Ko'p maktablarda bunday qulayliklarning yetishmasligi ularning inklyuziv ta'limga o'tish jarayonida to'siq bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan, davlat va mahalliy hokimiyat organlari tomonidan bu sohani moliyalashtirish va ta'minlash muhim ahamiyatga ega.[1]

Inklyuziv ta'lim ta'lim tekinligi va tengligi kontseptsiyasini qadrlaydi. Har bir o'quvchi, u qanday holat yoki imkoniyatda bo'lishidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqiga ega. Bu esa jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik va tenglikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ta'limdagi bunday yondashuv, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi, ular orasida hamjihatlik, hamjixatlik ruhini kuchaytiradi va jamiyat hayotida faol qatnashishga tayyorlaydi. Inklyuziv

ta'limning yutuqlaridan biri bu o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarining yanada rivojlanishidir. Inklyuziv muhitda o'qigan bolalar boshqalarining farqlari va ehtiyojlarini hurmat qilishni o'rganadilar va bu ularning insoniy qadriyatlarni qabul qilishida muhim omil hisoblanadi. Ular bir-biri bilan faol muloqotda bo'lib, hamjihatlik, birdamlik kabi tushunchalarni o'zlashtiradilar. Bu esa ularning kelajakdagi ijtimoiy faolligi va muvaffaqiyatli hayot kechirishiga asos bo'ladi.[2]

Inklyuziv ta'lim jarayonida ota-onalar ham muhim rollardan birini bajaradilar. Ta'limning samarali bo'lishi uchun ota-onalar bolalarning ta'limi jarayoniga faol aralashishi, maktab bilan yaqin hamkorlikda bo'lishi zarur hisoblanadi. Ota-onalar inklyuziv ta'lim muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi ijobiy muhit yaratishda ishtirok etadilar. Shu bilan birga, ular o'z farzandlarining qobiliyatlari va ehtiyojlarini to'g'ri anglab, jamoatchilik fikrini inklyuzivlik tarafida shakllantirishga yordam beradi. Inklyuziv ta'lim tizimida pedagogik vositalar va metodlar ham yangicha yondashuvga ega bo'lishi lozim. An'anaviy dars metodlari o'rniga, individual yondashuv, guruhda ishlash, interaktiv metodlar, amaliy mashg'ulotlar ko'proq qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchilarning ta'limga qiziqishini oshiradi, bilimlarni qabul qilishni osonlashtiradi va har bir o'quvchining o'z potentsialini to'liq rivojlantirishiga imkon beradi. Ta'lim jarayonining moslashuvchanligi esa inklyuziv muhitning ajralmas qismidir. Inklyuziv ta'limda kommunikatsiya va hamkorlik muhim o'rin tutadi. O'qituvchilar, ota-onalar, ta'lim mutaxassislari va jamiyat vakillari o'rtasida samarali aloqa va ma'lumot almashinuvi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Shuningdek, ta'limdagi texnologiyalar, jumladan, yordamchi qurilmalar va onlayn resurslar inklyuziv ta'limning samaradorligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi.[3]

Inklyuziv ta'lim dunyo bo'ylab ko'plab mamlakatlarda rivojlanmoqda va bu borada ijobiy misollar ko'paymoqda. Ko'plab davlatlar qonunlar va davlat

dasturlari orqali inklyuziv ta'limni rag'batlantirmoqda, uning har tomonlama amalga oshirilishini ta'minlashga harakat qilmoqda. Biroq, bu jarayonda ko'plab qiyinchiliklar saqlanib qolmoqda va ularning hal qilinishi uchun tizimli yondashuv zarur. Inklyuziv ta'limning iqtisodiy tomoni ham katta ahamiyatga ega. Ideal ta'lim tizimida har bir o'quvchiga individual yondashuvni ta'minlash xarajatlarni ko'paytirishi mumkin, lekin uzoq muddatda bunday ta'lim jamiyat uchun katta ijtimoiy va iqtisodiy foyda keltiradi. Chunki, inklyuziv ta'lim olgan odamlar jamiyatda faol ishtirok etib, ko'proq produktiv bo'lishadi, ijtimoiy yordamga bo'lgan ehtiyoj kamayadi va odamlarning o'ziga bo'lgan ishonchi oshadi.[4]

Inklyuziv ta'limning kelajagi – bu ta'limda yanada ko'proq moslashuvchanlik, texnologiyalarni keng qo'llash, o'qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, shuningdek, jamiyatdagi barcha qatlamlarning inklyuzivlik g'oyasini qabul qilishi va qo'llab-quvvatlashidir. Zamonaviy davrda inklyuziv ta'lim faqatgina nogironligi bor bolalar uchun emas, balki har xil ehtiyojdagi o'quvchilar uchun umumiy madaniyat va tahsil olish imkoniyatidir.[5]

Xulosa:

Shunday qilib, inklyuziv ta'lim – bu inson huquqlari va qadr-qimmatini hurmat qilishga asoslangan ta'lim tizimi bo'lib, uning muammolari yechimi har tomonlama muhabbat, sabr-toqat, bilim va sa'y-harakatlarni talab qiladi. Biroq undagi yutuqlar jamiyatning barqaror rivoji, bolalarning to'laqonli ijtimoiy hayotga tayyorlanishi va har bir insonning o'z salohiyatini to'la ochishi uchun juda muhim omildir. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda hukumatlar, nodavlat tashkilotlar, ta'lim muassasalari va jamiyatning barcha a'zolari birgalikda harakat qilishi kerak. Faqat shunda jamiyatda haqiqiy tenglik va adolat yaxshi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva, M.X. (2020). Inklyuziv ta'limda individual yondashuv tamoyillari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri. Ta'lim nazariyasi va amaliyoti, 4(3), 25-32.
2. Azimov, D.O., & Tashpulatov, I.N. (2018). Inklyuziv ta'limda pedagoglarning malaka oshirish tizimi: muammo va yechimlar. Pedagogika va psixologiya, 2(15), 14-20.
3. Ergasheva, G.M. (2019). Inklyuziv ta'limda o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi va ta'lim samaradorligi. O'zbekiston pedagogika jurnali, 5(50), 44-50.
4. Mirzaeva, S.S. (2021). Inklyuziv ta'lim tizimining zamonaviy muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari. Ta'lim va Innovatsiyalar, 7(1), 10-18.
5. Qodirova, F. (2017). Inklyuziv ta'limda kadrlar tayyorlash muammolari. O'zbekiston ta'lim sohasidagi ilmiy nashrlar, 3(7), 60-66.
6. Yuldashev, R.T. (2019). Inklyuziv ta'limni tashkil qilishdagi metodik va amaliy muammolar. Ta'lim muammolari va yechimlari, 6(4), 33-39.